

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Prehistorie en oudheid

1 maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:

De jager-verzamelaars van de Swifterbantcultuur konden zich langzamerhand gevestigd hebben als landbouwers / geleidelijk overgegaan zijn op landbouw. Dit houdt in dat de cultuur misschien een andere naam gekregen heeft (Trechterbekercultuur) maar dat het om dezelfde groep mensen ging.

Opmerking

In een juist antwoord moet worden aangegeven dat er een geleidelijke ontwikkeling heeft plaatsgevonden van de fase van jager-verzamelaar naar landbouw.

2 maximumscore 2

Bewering 3 is onjuist omdat door de romanisering de Griekse cultuur juist over het hele Romeinse rijk verspreid werd / de Romeinse cultuur werd geïnspireerd door de Griekse cultuur.

Opmerking

Alleen bij een combinatie van de onjuiste bewering en een juiste redenering worden scorepunten toegekend.

3 maximumscore 4

Kern van een juist antwoord is:

- Bij aristocratie/oligarchie/monarchie/tirannie hebben de burgers weinig/geen invloed / is het burgerschap weinig ontwikkeld, want grote groepen van de bevolking worden uitgesloten van het vervullen van een ambt in de staat 2
- Bij democratie heeft het burgerschap een brede invulling, omdat politieke ambten worden verloot / iedere burger een kans maakt op politieke invloed 2

Opmerking

Alleen als in het antwoord duidelijke verschillen worden aangegeven in de invulling van het burgerschap bij verschillende staatsvormen, worden scorepunten toegekend.

Vraag	Antwoord	Scores
4	maximumscore 2 Uit het antwoord moet blijken dat: <ul style="list-style-type: none">• de Romeinen de Griekse cultuur bewonderen / de Griekse cultuur overnemen, terwijl zij de Britten als barbaren zien (die zij cultuur komen brengen)• de Romeinen drie eeuwen voor de bron is geschreven met harde hand de Grieken onderworpen hebben, terwijl de inlijving van de Britten veel recenter is (als Tacitus hun verhaal optekent)	1 1

De middeleeuwen

5	maximumscore 4 Uit het antwoord moet blijken dat: <ul style="list-style-type: none">• de beginnende staatsvorming en centralisatie ertoe leiden dat vorsten juristen aanstellen om hun machtsaanspraken te legitimeren• de Investituurstrijd/de strijd om de macht tussen de paus en de vorst ertoe leidt dat vorsten juridische ondersteuning zoeken voor hun standpunt	2 2
----------	---	--------

Opmerking

Alleen als een juist kenmerkend aspect gecombineerd wordt met een juiste uitleg, worden 2 scorepunten toegekend.

6	maximumscore 2 Uit het antwoord moet blijken dat <i>Enneaden</i> van Plotinus waarschijnlijk vaker bewaard is gebleven omdat boeken uit de oudheid in kloosterbibliotheken werden bewaard en dit boek bruikbaar was voor de christelijke theologie / omdat beide andere boeken over natuurlijke fenomenen gaan die in de Bijbel al verklaard zijn.	
----------	--	--

Opmerking

*Alleen als met een juiste redenering wordt aangetoond dat *Enneaden* waarschijnlijk vaker bewaard is gebleven, worden scorepunten toegekend.*

Vraag	Antwoord	Scores
7	maximumscore 2 Voorbeeld van een juist antwoord is (twee van de volgende verklaringen): <ul style="list-style-type: none">– De toenemende belangstelling voor de klassieke oudheid bracht een zoektocht naar manuscripten op gang.– De opkomende Renaissance bracht een zoektocht naar manuscripten op gang.– Door de groei van de contacten met de Arabische wereld door de kruistochten kwamen er meer manuscripten in omloop.– Door de herovering van Spanje werden meer klassieke teksten in West-Europa bekend. <p>per juiste verklaring</p>	1
8	maximumscore 2 Voorbeeld van een juist antwoord is: In de stad Venetië wordt handel gedreven in allerlei producten aangevoerd vanuit verre landen. Venetië kan hierdoor als voorloper worden gezien van de in de zestiende en zeventiende eeuw beginnende wereldeconomie/wereldhandel/handelskapitalisme met producten vanuit de hele wereld waarin na de ontdekkingsreizen wordt gehandeld.	
Door de tijd heen		
9	maximumscore 2 De juiste volgorde is: 6, 1, 3, 2, 4, 5 <i>Opmerking</i> <i>Als door het wegstrepen van één foutief geplaatst nummer een verder foutloze reeks ontstaat, wordt 1 scorepunt toegekend.</i>	
10	maximumscore 2 Voorbeeld van een juist antwoord is: <ul style="list-style-type: none">• De ontdekking van Amerika zorgde voor emigratie uit Europa, waardoor besmettelijke ziekten de oorspronkelijke bewoners fataal werden• De trek van arbeiders van platteland naar stad tijdens de Industriële Revolutie zorgde voor het ontstaan van sloppenwijken waarin epidemieën vrij spel hadden	1 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Vroegmoderne tijd

11 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

Uit het bronfragment blijkt dat Michelangelo niet als een onbelangrijk beeldhouwer met winkeltje wil worden gezien, wat aantoont dat er meer aandacht voor het individu komt / de middeleeuwse collectiviteit minder naar buiten wordt gebracht. (Dit past bij het nieuwe mensbeeld van de Renaissance).

12 maximumscore 3

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- De boodschap die de prent uitdraagt over de Beeldenstorm is, dat het hier gaat om een grote schoonmaak/zuivering van de christelijke kerk / priesters die afgoden/de duivel/de paus aanbidden, wat in de prent naar voren komt in de vegende beeldenstormers/geuzen / de paus die op een veelkoppig monster rijdt en wordt aanbeden 2
- De politieke reden voor de opstandelingen om deze prent te verspreiden, is de tijdens de Beeldenstorm aangerichte vernielingen te verklaren (omdat dit tot vermindering van hun aanhang zou kunnen leiden) 1

13 maximumscore 4

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Van Royen was waarschijnlijk een aanhanger van Descartes, want hij stelde in zijn boek dat de natuur begrepen kon worden door het verstand / heksen en andere bovennatuurlijke zaken niet bestaan. Dat sluit aan bij het rationalisme van Descartes dat ervan uitgaat dat de mens door het gebruik van zijn redelijke vermogens kan vaststellen wat ware kennis is 2
- Descartes en Van Royen behoorden tot de tijd van de wetenschappelijke revolutie en lieten zien dat redeneren en waarnemen kon leiden tot ware kennis. Dat droeg bij aan de Verlichting, waarin ervan uitgegaan werd dat door de rede/rationeel denken het leven kon worden verklaard 2

14 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

- In tegenstelling tot veel monarchieën in die tijd kiezen in Polen de standen/provincies de koning. Dit komt niet overeen met het absolutisme van de vorsten in veel landen in die tijd 1
- Waarschijnlijk heeft de Poolse vorst weinig macht, omdat hij concessies heeft moeten doen om gekozen te worden / geen eigen dynastie kan opbouwen (omdat onzeker is wie hem opvolgt) 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Moderne tijd

15 maximumscore 4

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Voor een abolitionist zullen de opvattingen van Fitzhugh onaanvaardbaar zijn, omdat hier een positief beeld van de slavernij wordt gegeven, bijvoorbeeld dat jonge, oude en zwakke slaven niet hoeven te werken, maar verzorgd worden door de plantagehouder 2
- Een socialist zal zich kunnen herkennen in de opvattingen van Fitzhugh, omdat hier een negatief beeld geschetst wordt van het werken in fabrieken waarbij kapitalisten/fabriekseigenaren de arbeiders uitbuiten, bijvoorbeeld als blijkt dat de vrije arbeider in de fabriek moet werken of verhongeren / harder en langer voor minder loon moet werken dan een slaaf 2

Opmerking

Alleen als de uitleg gegeven wordt met een passend voorbeeld uit de bron, worden scorepunten toegekend.

16 maximumscore 4

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Door de industrialisatie moesten er grondstoffen aangeleverd kunnen worden voor transport naar Nederland. Daarom moest Atjeh ingelijfd worden om een spoorweg aan te kunnen leggen (een vorm van Modern Imperialisme) 2
- Tijdens de dekolonisatie werden alle straatnamen uit de tijd van het modern imperialisme vervangen door nationalistische namen, om een eigen nationale identiteit op te bouwen / herinneringen aan de gehate bezetter uit te wissen 2

17 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

Het doen van onderzoek naar de toestanden in de fabriek (zoals in dit geval) door een overheidscommissie past bij de discussie over de sociale kwestie / het lot van de (industrie) arbeiders / de armen.

18 maximumscore 4

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- De conclusie lijkt te worden bevestigd omdat uit de bron blijkt dat de arbeiders zelf zorg dragen voor hun verzekering / de arbeiders zelf een fonds hebben opgericht dat zij zelf beheren. Dit laat zien dat zij voor zichzelf opkomen / zich organiseren 2
- De conclusie kan niet worden getrokken omdat dit interview slechts de situatie in één fabriek in Arnhem toont, daar kunnen geen algemene conclusies aan worden verbonden 2

Vraag	Antwoord	Scores
19	<p>maximumscore 8</p> <p>Voorbeeld van een juist antwoord is:</p> <p>bij bron 11:</p> <ul style="list-style-type: none"> In 1871 worden de Duitse gebieden verenigd in het (grote) Duitse Keizerrijk. Arminius/Hermann heeft de Duitsers net als in 1871 verenigd, zijn standbeeld/voorbeeld moet groot worden neergezet. Het kenmerkend aspect dat hierbij past is 'de opkomst van het nationalisme' <p>bij bron 12:</p> <ul style="list-style-type: none"> In 1917 woedt de Eerste Wereldoorlog. De prentbriefkaart toont dat Duitsland, net als Hermann/Arminius, zal strijden tot alle vijanden overwonnen zijn, dit sluit aan bij 'het voeren van twee wereldoorlogen' / de grote verspreiding van een prentbriefkaart past bij 'de rol van moderne propaganda- en communicatiemiddelen' <p>bij bron 13:</p> <ul style="list-style-type: none"> De nationaalsocialisten komen in 1933 aan de macht. Hitler wordt getoond als bevrijder van het Duitse volk net als Arminius/Hermann, dit past bij 'de rol van moderne propagandamiddelen / het nationaalsocialisme / het voeren van twee wereldoorlogen' <p>bij bron 14:</p> <ul style="list-style-type: none"> Nadat Duitsland door de Geallieerden gedeeld is, wordt Hermann/Arminius gebruikt om te laten zien dat Duitsland niet zomaar zal opgeven. Duitsland heeft vaker met tegenslagen te maken gehad maar zal in de toekomst weer een eenheid worden, dit past bij 'de Koude Oorlog' 	<p>2</p> <p>2</p> <p>2</p> <p>2</p>

Opmerking

Als de kenmerkende aspecten niet letterlijk worden weergegeven maar juist omschreven, mogen ook scorepunten worden toegekend. Als er geen verwijzing naar een juist in de tijd van de bron passend kenmerkend aspect plaatsvindt, worden geen scorepunten toegekend.

20 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

Kenmerkend voor het economisch beleid van een liberale regering is, dat er zo min mogelijk overheidsingrijpen in de economie plaatsvindt. De crisis moest oplossen door vrije marktwerking. De overheid trad daarom terughoudend op ter bestrijding van de crisis / greep aanvankelijk nauwelijks in.

Vraag	Antwoord	Scores
21	<p>maximumscore 5</p> <p>Voorbeeld van een juist antwoord is:</p> <ul style="list-style-type: none"> • In de moderne oorlogsvoering werd de hele samenleving betrokken bij de oorlog / moest de oorlogsindustrie op volle toeren draaien terwijl veel van de mannen aan het front vochten. De Nederlandse arbeiders waren nodig om het werk voor elkaar te krijgen 2 • De foto schetst een beeld van vrolijke mannen die goed verzorgd worden / genoeg eten krijgen / gezellig bij elkaar zitten 1 <p>De foto is bedoeld voor:</p> <ul style="list-style-type: none"> • de Nederlandse mannen, omdat de nazi's hopen dat door positieve foto's meer arbeiders zich melden voor de arbeidsinzet 1 • de in Nederland achtergebleven familieleden van de mannen in de arbeidsinzet, omdat de Duitsers onrust in bezet Nederland willen voorkomen 1 	
22	<p>maximumscore 2</p> <p>Voorbeeld van een juist antwoord is:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Een argument tegen de betrouwbaarheid van de foto is dat deze door de Duitse bezetter is verspreid. Het is niet duidelijk waar de arbeiders zich bevinden / of het wel Nederlanders zijn / of de arbeiders goed worden behandeld door de Duitsers of dat ze onder dwang poseren 1 • Een argument tegen representativiteit van de foto is dat dit één foto van één situatie is. Het is niet duidelijk of alle/hoeveel arbeiders onder zulke goede omstandigheden werken 1 	
23	<p>maximumscore 2</p> <p>Voorbeeld van een juist antwoord is:</p> <p>De Verenigde Staten willen een politiek en economisch front tegen de Sovjet-Unie vanwege de Koude Oorlog. De oprichting van de EEG past hierbij, dit maakt de Europese landen sterker tegen het communistische Oostblok / maakt het Westblok sterker.</p>	
24	<p>maximumscore 4</p> <p>Voorbeeld van een juist antwoord is:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vanaf het einde van de jaren 1950 is er een toename in de welvaart waardoor steeds meer gezinnen zich een wasmachine kunnen veroorloven 2 • Uit het affiche is af te leiden dat vanaf het einde van de jaren 1950 huishoudelijke apparaten in de gezinnen worden gebruikt. Dit leidt tot een geleidelijke verandering in de positie van de vrouw omdat vrouwen meer tijd/mogelijkheden krijgen voor andere zaken (doordat huishoudelijke apparaten hun taak verlichten), waardoor zij zich bezig kunnen houden met hun eigen ontwikkeling/zij niet meer alleen gezien worden/willen worden als huisvrouw en moeder 2 	

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

25 maximumscore 3

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- De familie Bulsara was in dienst van de Britse koloniale overheid en na de onafhankelijkheid van Zanzibar vertrokken zij naar het moederland. Dit past bij het dekolonisatieproces / het ontstaan van een multiculturele samenleving in Engeland (1/2) 1
- Freddie was de zanger van een Britse popgroep, wat past bij het ontstaan van een jeugdcultuur in de jaren zestig (3) 1
- De popgroep Queen maakte gebruik van de videocamera, de videoclip en de televisie om hun muziek over te brengen. Het gebruik van deze media past bij de periode van televisie en computer (4/6) 1

Opmerking

Alleen voor een juiste combinatie van gebeurtenis en daarbij aansluitende uitleg wordt 1 scorepunt toegekend.

Bronvermeldingen

- bron 1 ontleend aan: <https://perswww.kuleuven.be/~u0013314/retorica/bk1ch08.htm>
- bron 2 ontleend aan: P. Martin, *The Roman World, from Republic to Empire*, Cambridge 1992, pag. 54.
- bron 3 ontleend aan: P. Martin, *The Roman World, from Republic to Empire*, Cambridge 1992, pag. 54.
- bron 4 J.E. Spruit e.a., *Corpus Iuris Civilis, Instituten 1.2*, Hilversum 1993, pag. 14.
- bron 5 ontleend aan: F. Macdonald, *The Italian Renaissance*, Londen 1992, pag. 9.
- bron 6 ontleend aan: F. Macdonald, *The Italian Renaissance*, Londen 1992, pag. 20.
- bron 7 Daniel R. Horst, *De Opstand in zwart-wit, Propagandaprenten uit de Nederlandse Opstand, 1566-1584*, Zutphen 2003, pag. 48.
- bron 8 ontleend aan: Maria A.J. Swiecicka *The Memoirs of Jan Chryzostom z Gosławic Pasek*, New York/Warschau 1978, pag. 406-414.
- bron 9 J.W. Schulte Nordholt, *Amerika, de weg van een wereldmacht*, Baarn 1963, pag. 58-59.
- bron 10 <http://www.arneym.nl/bronnen/00000097aa0818007/index.html>
- bron 11 S. Berke ed. *2000 Jahre Varusschlacht Mythos*, zonder plaats 2009, pag. 225.
- bron 12 S. Berke ed. *2000 Jahre Varusschlacht Mythos*, zonder plaats 2009, pag. 268.
- bron 13 S. Berke ed. *2000 Jahre Varusschlacht Mythos*, zonder plaats 2009, pag. 385.
- bron 14 S. Berke ed. *2000 Jahre Varusschlacht Mythos*, zonder plaats 2009, pag. 271.
- bron 15 R. Kok, *Nederland en de Tweede Wereldoorlog, deel 43 De arbeidsinzet*, Zwolle 1991, pag. 1015.
- bron 16 ontleend aan: *The Department of State Bulletin*, XXXVI, 919, (Feb 4, 1957), pag. 182.
- bron 17 Maarten van Rossen, Ed Jonker, Luuc Kooijmans, *Een tevreden natie, Nederland van 1945 tot nu*, Baarn 1993, pag. 60.